शोधनिर्देशक
श्री ऋषीश्वर अधिकारी
शिक्षण सहायक

"साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको 'मान्छेको पिडा' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन तथा विश्लेषण"

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र

सङ्कायअन्तर्गत महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो

वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका

लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोधार्थी

नरेन्द्रप्रसाद चम्लागाईं
क्याम्पस दर्ता नं. ४६/०६६/०६८ (२००९ ई.सं.)
परीक्षा क्रमांक १०११४
त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-२-४०-१७९१-२००४
वि.सं. २०७१ (इ.सं. २०१४)
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
इलाम
मो.नं. ९८४९०४७०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र नरेन्द्रप्रसाद चम्लागाईंले **"साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको 'मान्छेको पिडा' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन तथा विश्लेषण"** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निक्कै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम, नेपाली विभागसमक्ष सिफारिश गर्दछु ।

मिति :- वि.सं. २०७१/०९/०४
ई.सं. १९-१२-२०१४

ऋषीश्वर अधिकारी
शिक्षण सहायक
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली विभाग अन्तर्गत महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र नरेन्द्रप्रसाद चम्लागाईद्वारा प्रस्तुत गरिएको **"साहित्यकार गुरुङ रामप्रकाश समथिङको 'मान्छेको पिडा' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन तथा विश्लेषण"** शीर्षकको स्नातकोत्तर तहको दशौं पत्रको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत गरिएको शोधपत्रलाई स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....
विभागीय प्रमुख
रामप्रसाद गुरागाईं
उप-प्राध्यापक
नेपाली विभाग
म.र.ब. क्याम्पस, इलाम

....
बाह्य परीक्षक

....
शोध निर्देशक
ऋषीश्वर अधिकारी
शिक्षण सहायक
नेपाली विभाग
म.र.ब.क्याम्पस, इलाम

मिति २०७१/ /
ई.सं. : २०१३/ /

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु ऋषीश्वर अधिकारज्यूको कुशल निर्देशनमा र सहयोगमा तयार पारेको हो । विविध व्यस्तताका बाबजुद मलाई यो शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा क्याम्पसका अतिरिक्त बाटोबाटो लगायतका विभिन्न ठाउँमा समेत पर्याप्त समय दिई उचित सल्लाह, परामर्श र निर्देशन दिई कुशल अभिभावकको रुपमा स्नेहपूर्वक माया र उत्साह समेत प्रदान गर्नुहुने गुरुवरको सद्भावबाट म अति प्रभावित छु । म मेरा कुशल शोध निर्देशक गुरु ऋषीश्वर अधिकारीज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको 'मान्छेको पिडा' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन तथा विश्लेषण शीर्षकको शोध प्रस्तावलाई स्वीकृत गरी शोधपत्र तयार गर्ने सुअवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख रामप्रसाद गुरागाईज्यू तथा नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति कृतज्ञ छु । यसैगरी सामग्री सङ्कलनका क्रममा हरबखत सहयोग गरिदिनुहुने मेरा अन्य मित्र भगिरथ पौड्याल प्रो. सरस्वती पुस्तकपसल फिदिम, टंकप्राद धमला प्रं तेह्रथुम बुक्स् एण्ड स्टेशनरी, इलामप्रति पनि हृदय देखिनै आभार व्यक्त गर्दछु । साथै आवश्यकता अनुसार पाठ्यसामग्री उपलब्ध गराउनुहुने म.र.ब. क्याम्पस इलामका पुस्तकालयका आदरणीय व्यक्तित्वहरु टीका शर्मा, गणेश श्रेष्ठ पासाङ्ग तामाङ्ग र शोभा शर्मा प्रति पनि म आभारी छु ।

मेरो शैक्षिक अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याउँन प्रेरित गर्नुहुने मेरा सृष्टिकर्ता पिता खगेन्द्र चम्लागाई प्रति सदा ऋणी छु भने माता छलिमाया चम्लागाईको गुन त शब्दमा वर्णन गर्न असमर्थ छु । साथै मेरो अध्ययनमा पारिवारिक वातावरण सिर्जना गरिदिएर हरपल सहयोग पुऱ्याउँने मेरी श्रीमती तुलसा तिवारी (चम्लागाई) र छोरा निलम चम्लागाईलाई म मुरीमुरी धन्यवाद नदिरहन सक्तिन । साथै शोधपत्र लेखनका क्रममा मलाई यथेष्ट जानकारीहरु उपलब्ध गराई अमूल्य सहयोग गर्नुहुने शोधनाय रामप्रकाश समथिङ्गप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । अन्यमा शोध पत्र टङ्कन गरेर सहयोग गर्नुहुने इलाम डेक्सटप सेन्टरका युवराज थामी र शुशिल फोटो तथा कम्प्युटर सेन्टरका शुशिल पाण्डेलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

....

नरेन्द्रप्रसाद चम्लागाईं
एम.ए. दोस्रो वर्ष
परीक्षा रोल नं. १०११४
क्याम्पस रोल नं. ४६
नेपाली विभाग
म.र.ब. क्याम्पस, इलाम

मिति :- २०७१।०९।०३
इ.सं. :- १८-१२-२०१४

संक्षेपीकृत सूची

संक्षिप्तरूप	पूरा रूप
ई.सं.	इस्वी सम्वत्
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
डा.	डाक्टर
तृ.स.	तृतीय संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.स.	दोस्रो संस्कण
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राष्ट्रिय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	पृष्ठ
प्रा.	प्राध्यापक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
म.र.ब.	महेन्द्र रत्न बहुमुखी
सम्पा.	सम्पादक/सम्पादन
एच.आइ.भि.	ह्यूमन इमोनल भाइरस
मेल	ईमेल
एस.एल.सी.	स्कूल लिभिङ्ग सटिर्फिकेट
जि.शि.अ.	जिल्ला शिक्षा अधिकारी
टि.भि.	टेलिभिजन

विषय सूची

पहिलो परिच्छेद

पेज नं.

शोधपत्रको परिचय १
१.१ शोध शीर्षक १
१.२. शोधार्थी १
१.३. शोध-पत्रको प्रयोजन १
१.४. समस्या कथन १
१.५. शोधकार्यको उद्देश्य २
१.६. पूर्वकार्यको संमीक्षा २
१.७ शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता ३
१.८. प्राक्कल्पना ३
१.९ शोधकार्यको सीमाङ्कन ४
१.१० शोधविधि र सामग्री संङकलन विधि ४
१.११ शोध-पत्रको रूपरेखा ४
१. १२ शोध समयावधि ५

दोस्रो परिच्छेद

साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको परिचय तथा साहित्यिक यात्रा ६
२.१ साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको परिचय ६
२.२ साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको व्यक्तित्वको अध्ययन ७
२.२.१. सामाजिक व्यक्तित्व ८
२.२.२. साहित्यिक व्यक्तित्व ९
२.२.३ कवि व्यक्तित्व ९
२.२.४ पत्रकार व्यक्तित्व १०
२.३ साहित्यकार रामप्रकाश समथिङको साहित्यिक यात्रा १०
२.४. समथिङ्गका कथागत प्रवृत्ति १२

तेस्रो परिच्छेद

कथाको सैद्धान्तिक पक्ष १६
३.१. पृष्ठभूमि १६
३.२. कथाको परिभाषा १७
३.३ कथाका संरचनागत तत्वहरू १९
३.३.१. कथावस्तु १९

३.३.२ चरित्रचित्रण २०
३.३.३ परिवेश २०
३.३.४ उद्देश्य २०
३.३.५ कथनपद्धति २१
३.३.६ दृष्टिबिन्दु २२
३.३.७ भाषाशैली २२
३.३.८ शीर्षक २२
३.४. कथाका रचनागत तत्वहरु २३
३.४.१. रुचिक्षेत्र २३
३.४.२. रीतिक्षेत्र २३
३.४.३. सारवस्तु २३
३.४.४. कथानक ढाँचा २४
३.४.५. अर्थसापेक्ष २५
३.४.६. रुपविन्यास २५
३.५. नेपाली कथाको ऐतिहासिक विकासक्रम, प्रमुख मोड, धारा र प्रवृति २३
३.५.१ पृष्ठभूमि २६
३.५.२ प्राथमिक काल (वि.सं. १८२७-१९५७) २६
३.५.३ माध्यमिककाल (वि.सं. १९५८-१९९१) २७
३.५.४ आधुनिक काल (वि.सं. १९९१ देखि हालसम्म) २९
३.५.४.१ प्रथम चरण (वि.सं.१९९१-२०१९) २९
३.५.४.२ द्वितीय चरण नवयुग (वि.सं २०२०-२०३९) ३०
३.५.४.३ तृतीय चरण-समसामयिक धारा (वि.सं. २०४० देखि हालसम्म) : ३१
३.६ कथाको वर्गीकरणका आधारहरु ३२
३.६.१ रुचिक्षेत्रका आधारमा ३२
३.६.२ रीतिक्षेत्रका आधारमा ३२
३.६.३ शैलीका आधारमा ३३
३.६.४ दृष्टिविन्दुका आधारमा ३४
३.७. साहित्यका अन्य विधासंग कथाको सम्बन्ध ३५
३.७.१. कथा र उपन्यास ३५
३.७.२ कथा र निबन्ध ३५
३.७.३ कथा र नाटक ३७
३.७.४ कथा र कविता ३८

चौथो परिच्छेद

४. कथाकार रामप्रकाश समथिङ्गको “मान्छेको पिडा” कथा संग्रहको अध्ययन तथा विश्लेषण ४०

४.१. पोइला नगएर के गर्नु त ? कथाको विश्लेषण मूल्याङ्कन ४०

४.१.१ संरचना पक्षका आधारमा ‘पोइला नगएर के गर्नु त ?’ कथाको विवेचना ४०

४.१.१.१ कथाबस्तु ४०

४.१.१.२ पात्र विधान ४२

४.१.१.३ परिवेश ४६

४.१.१.४ उद्देश्य ४७

४.१.१.५ भाषा शैली ४७

४.१.१.६ दृष्टिबिन्दु ४८

४.१.१.७ शीर्षक सार्थकता ४८

४.१.२ रचना विधानका आधारमा पोइला नगएर के गर्नु त ? कथाको अध्ययन ४८

४.१.२.१ रुचिक्षेत्र ४९

४.१.२.२. रीति क्षेत्र ४९

४.१.२.३. सारबस्तु ४९

४.१.२.४. कथानक ढाँचा ५०

४.१.२.५. अर्थ सापेक्ष ५१

४.१.२.६. रुपविन्यास पक्ष ५१

४.२ “म एच. आइ. भि संक्रमित हूँ” कथाको विश्लेषण मूल्याङ्कन ५१

४.२.१ संरचना पक्षका आधारमा म एच.आइ.भि. संक्रमित हुँ कथाको विवेचना ५२

४.२.१.१ कथाबस्तु ५२

४.२.१.२ पात्र विधान ५३

४.२.१.३ परिवेश ५६

४.२.१.४ उद्देश्य ५७

४.२.१.५ भाषा शैली ५७

४.२.१.६ दृष्टिविन्दु ५८

४.२.१.७ शीर्षक सार्थकता ५८

४.२.२. रचना विधानका आधारमा “म एच. आइ. भि. संक्रमित हुँ” कथाको अध्ययन ५८

४.२.२.१ रुचिक्षेत्र ५९

४.२.२.२ रीति क्षेत्र ५९

४.२.२.३ सारबस्तु ५९

४.२.२.४. कथानक ढाँचा ६०

४.२.२.५. अर्थ सापेक्ष ६१
४.२.२.६. रुप विन्यास ६१
४.३ 'हिजोको धने, आजको धनबहादुर सर' कथाको विश्लेषण मूल्याङ्कन ६१
४.३.१ संरचना पक्षका आधारमा 'हिजोको धने, आजको धनबहादुर सर' कथाको विवेचना ६२
४.३.१.१. कथावस्तु ६२
४.३.१.२. पात्र विधान ६३
४.३.१.३. परिवेश ६५
४.३.१.४. उद्देश्य ६६
४.३.१.५. भाषा शैली ६६
४.३.१.६. दृष्टिविन्दु ६७
४.३.१.७. शीर्षक सार्थकता ६७
४.३.२ रचना विधानको आधारमा 'हिजोको धने, आजको धन बहादुर सर' कथाको अध्ययन ६७
४.३.२.१. रुचि क्षेत्र ६८
४.३.२.२ रीतिक्षेत्र ६८
४.३.२.३ सारवस्तु ६८
४.३.२.४. कथानक ढाँचा ६९
४.३.२.५. अर्थ सापेक्ष ७०
४.३.२.६.रुप विन्यास पक्ष ७०
४.४ जनयुद्ध र रामेको अधुरो सपना 'कथाको विश्लेषण मूल्याङ्कन ७०
४.४.१ संरचना पक्षका आधारमा 'जनयुद्ध र रामेको अधुरो' कथाको विवेचना ७१
४.४.१.१ कथावस्तु ७१
४.४.१.२ पात्र विधान ७२
४.४.१.३ परिवेश ७५
४.४.१.४. उद्देश्य ७६
४.४.१.५. भाषा शैली ७७
४.४.१.६ दृष्टिविन्दु ७७
४.४.१.७ शीर्षक सार्थकता ७७
४.४.२. रचना विधानका आधारमा जनयुद्ध र रामेको अधुरो सपना कथाको अध्ययन ७८
४.४.२.१ रुचि क्षेत्र ७८
४.४.२.२.रीति क्षेत्र ७८
४.४.२.३ सारवस्तु ७८
४.४.२.४ कथानक ढाँचा ७९

४.४.२.५ अर्थ सापेक्ष ८०
४.४.२.६ रुप विन्यास ८०
४.५ 'अरुको दशै धनीप्रसादको दशा' कथाको विश्लेषण मूल्याङकन ८१
४.५.१. संरचना पक्षका आधारमा 'अरुको दशै धनीप्रसादको दशा' कथाको विवेचना ८१
४.५.१.१ कथावस्तु ८१
४.५.१.२ पात्र विधान ८२
४.५.१.३. परिवेश ८५
४.५.१.४ उद्देश्य ८६
४.५.१.५ भाषाशैली ८७
४.५.१.६ दृष्टिविन्दु ८७
४.५.१.७ शीर्षक सार्थकता ८७
४.५.२ रचना विधानका आधारमा 'अरुको दशैं धनीप्रसादको दशा' कथाको अध्ययन ८८
४.५.२.१ रुचीक्षेत्र ८८
४.५.२.२ रीतिक्षेत्र ८८
४.५.२.३ सारवस्तु ८८
४.५.२.४ कथानक ढाँचा ८९
४.५.२.५ अर्थ सापेक्ष ९०
४.५.२.६ रुपविन्यास पक्ष ९०
४.६ 'खाइस केरा ! हर्के विदेश गएर !' कथाको विश्लेषण मूल्याङकन ९०
४.६.१ संरचना पक्षको आधारमा खाइस केरा ! हर्के विदेश गएर ! कथाको विवेचना ९१
४.६.१.१ कथावस्तु ९१
४.६.१.२ पात्र विधान ९३
४.६.१.३ परिवेश ९६
४.६.१.५ उद्देश्य ९७
४.६.१.६ भाषाशैली ९८
४.६.१.७ शीर्षक सार्थकता ९८
४.६.२. रचना विधानको आधारमा खाइस केरा १ हर्के विदेश गएर कथाको विवेचना ९८
४.६.२.१. रुचीक्षेत्र ९८
४.६.२.२ रीतिक्षेत्र ९९
४.६.२.३ सारवस्तु ९९
४.६.२.४ कथानक ढाँचा १००
४.६.२.५ अर्थ सापेक्ष १००

४.६.२.६ रुपविन्यास १०१

पाँचौ परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष १०२
सम्भावित शोध शीर्षकहरु १०५